

מחשבה למעשה
בית מדרש ללימוד והוראת ההלכה
בראשות הרב בוטרמן שליט"א

בעלון השבוע...

ברכה אמעשה // ברכה אחוונה האנציע הסעודה <
האכא שפג // סעודא שפג די עקד <
פושט השפוע // פוק' ה' אג חפג' <
דיבור אמעשה // מיטג אלסן הכע <

אג האלון נגן אקווא גמ כמאג www.kollel.org.il

הרב יונתן גרוזמן

ברכה למעשה

ברכה אחרונה באמצע הסעודה

זה נאמר דוקא בפירות ומיני מאכלים שבתוך הסעודה טעונים ברכה ראשונה ולאחר הסעודה טעונים גם ברכה אחרונה, אבל בבשר ודגים שהם עיקר הסעודה, גם אם היתה עקירת שולחן לא מברך לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה. אך דעת התוספות והרא"ש שלאחר הסעודה יש לברך אף על מאכלים שהם עיקר סעודה כמו בשר ודגים ואפילו תבשילים כגון דייסה וכדו'.

הכרעת הביה"ל שעל בשר ודגים אמנם יש לברך לאחר הסעודה שסיבת הפטור שלהם הוא רק שבאים ללפת את הפת, אך תבשילים כמו דייסה לעולם נחשבים כבאים מחמת הסעודה אף לאחר הסעודה ואין לברך עליהם.

ג. ועתה נביא מספר דוגמאות מעשיות.

ערב פסח שחל בשבת

יש הנוהגים לאכול חמץ קודם זמן איסור אכילתו במרפסת ולאחר מכן עוקרים את עצמם לבית ואוכלים את עיקר הסעודה בכלי פסח. ודנו בזה הפוסקים אם זה נקרא עקירת שולחן. ומסקנת הפוסקים שזה לא נחשב עקירת שולחן, דבזה ודאי אמרין שזה המשך של אותה סעודה אלא שיש מניעה חיצונית לאכול הלחם באותו מקום, וכל מה שאמרו שעקירת שולחן מחייבת ברכה אחרונה זה רק באופן שניכר שזה תחילתה של סעודה חדשה.

אכילת פיצוחים ופירות בשולחן נפרד

מצוי בחוגים מסוימים שאחרי שסיימו את עיקר הסעודה, הולכים לאכול פיצוחים ופירות בשולחן אחר בגינה או במרפסת, ונשאלת השאלה אם זה נקרא עקירת שולחן המחייבת ברכה ראשונה ואחרונה.

כפי שהובא במאמר הקודם, התבאר בגמ' שדברים שבאים אחר הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונים ברכה ראשונה ואחרונה. טעם דין זה, שברכת המזון יכולה לפטור רק דברים שהם במסגרת הסעודה, אבל אם בתוך הסעודה התחיל לאכול סעודה נפרדת, אין זה יכול להיפטר בברכת המזון. ותחילה נביא את כללי ההלכה, ולאחר מכן ניתן דוגמאות מעשיות;

א. מהו "לאחר הסעודה"

נחלקו הפוסקים בהגדרת המושג "לאחר הסעודה". הטור והרמב"ם סוברים שבסעודות גדולות שרגילים לסלק את הלחם מהשולחן, ולערוך את השולחן במיני פירות, מצב זה נקרא "לאחר הסעודה". באופן כזה חייבים לברך על מה שאוכלים אז גם ברכה ראשונה וגם ברכה אחרונה. לעומת זאת דעת הרשב"א והכל בו שלא מספיק למשוך ידיהם מן הפת, אלא צריך גם עקירת שולחן, וכך פסק המגן אברהם והחיי אדם. המגן אברהם מסביר שכל עוד שלא עקרו את השולחן אין זה נראה כסעודה חדשה וזה לא מחייב ברכה אחרונה.

למעשה נראה שהביאור הלכה (סי' קע"ד ד"ה שאין) פסק להלכה כדעת הטור והרמב"ם שכן יש עוד הרבה ראשונים שמחזיקים בדעה זו, אך למעשה המנהג שלא לברך ברכה אחרונה ללא עקירת שולחן מדין ספק ברכות להקל

ולמעשה כדי לא להיכנס לספק ברכות יש להשאיר מעט לחם על השולחן כדי לצאת גם דעת הטור.

ב. סוג הדברים שנאכלים לאחר הסעודה

נחלקו הראשונים על איזה מאכלים יש חיוב לברך ברכה אחרונה לאחר הסעודה. דעת הרשב"א שדין

ובזה הדין משתנה, אם השולחן שבבית נשאר עם כל המאכלים ורק הסועדים עברו לשולחן אחר, אין כאן הפקעה מוחלטת ולא מחויבים בברכה אחרונה, אבל אם פינו את כל השולחן ועברו לאכול בשולחן אחר, יש כאן סילוק סעודה וחייבים בברכה אחרונה. ומיהו מידי ספק עדיין לא יצאנו, ולכן יש לכל אחד להרגיל את עצמו לאכול חתיכת לחם בסוף הסעודה, ואז לכל הדעות נקרא עדיין באמצע הסעודה.

פינוי השולחנות בחתונות

מצוי שכאשר קמים באמצע החתונה לרקוד ובינתיים מסלקים את השולחנות בשביל שיהיה מקום לרקוד, ואח"כ מגישים מנה אחרונה. ויש לדון אף בזה האם זה נקרא סילוק סעודה או לא.

ובזה כתבו האור לציון והרב וואזנר זצוק"ל שזה נקרא סילוק סעודה ועקירת שולחן, ובזה לעולם צריך לברך ברכה ראשונה ואחרונה.

אך הגאון רבי שלמה זלמן אוירעבך זצוק"ל כתב שמאחר שעדיין יש בבר מיני קינוח או כיוון שהשולחן של החתן נשאר במקומו, אין זה סילוק סעודה. וגם בזה אם אדם. יכוון לאכול חתיכת פת בסוף הסעודה, יסתלק מכל הספיקות.

יש להדגיש שכל המושג עקירת שולחן זה כאשר עקרו את השולחן עצמו בשביל לערוך סעודה חדשה, אך מה שמפנים את המפה החד פעמית ומחליפים אותה בחדשה כדי להמשיך לאכול בנקיות, זה לא נחשב סילוק סעודה אלא המשך סעודה הראשונה.

הרב יונתן גרוזמן

הלכות שבת

סעודות שבת בדיעבד

כל הקידוש של לילה מלבד ויכולו, אם לא קידש ערבית וכנ"ל בסימן רע"א ס"ח, והוא הדין ביום טוב, מי שלא אכל בליל יו"ט צריך לאכול שתי סעודות למחר ביום (דביום טוב החיוב הוא שתי סעודות, אחת בלילה ואחת ביום), והוא הדין שיאמר בשחרית כל הקידוש של יום טוב של לילה אם לא קידש בלילה.

ג. האם חייב לקיים סעודות שבת דווקא בפת, ומה הדין כשיש לו רק מיני מזונות?

תשובה: פסק השו"ע בסימן רע"ד ס"ד: סעודה זו ושל שחרית אי אפשר לעשותם בלא פת. ובמשנה ברורה סק"ט כתב: רוצה לומר אפילו לדעת המקילין לקמן בסימן רצ"א סעיף ה' לענין סעודה שלישית שאין צריך לעשותה דווקא בפת, באלו שתי סעודות מודו כולי עלמא, שהם עיקר כבוד השבת, עכ"ל. והנה גם סעודה שלישית מצוה מן המובחר לקבעה על הלחם כמבואר בסימן רצ"א ס"ה ובמשנה ברורה ס"ק כ"ב וכ"ג.

וכתב בספר שמירת שבת כהילכתה (פנ"ד אות ל"א), דמי שאין לו לחם כלל בסעודת הלילה ובסעודת הבוקר, יכול לאכול פת הבאה בכיסנין, דהיינו עוגה, בשיעור קביעת סעודה, ר"ל כמות שאדם רגיל לשבוע בה, ובמקרה זה יטול ידים כדי נטילת ידים לסעודה, ויברך ברכת על נטילת ידים,

המשך דין דיעבד לשוהה בבית החולים:
הקדמה לדין חיוב שלוש סעודות: איתא בגמרא: חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת, ואסמכוהו אקרא דכתיב "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה" ותלתא היום כתוב בקרא זה. ואמרו חז"ל: כל המקיים שלוש סעודות בשבת ניצול משלוש פורענויות: מחבלו של משיח, מדינה של גיהנום, וממלחמת גוג ומגוג (משנה ברורה סימן רצ"א סק"א).

א. מי שמחמת חליו קשה עליו האכילה האם חייב בסעודות שבת?

תשובה: פסק השו"ע סימן רפ"ח ס"ב: יש אומרים שאדם שמזיק לו האכילה, דאז עונג הוא לו שלא לאכול, לא יאכל. ובמשנה ברורה סק"ג: וכמעט קרוב לאיסור האכילה, כיון שמשער שיזיק לו, והיינו אם גם כזית קשה לו לאכול. מבואר להלכה שאדם שסובל מבחילות, כאבי בטן, חום, או כאבי ראש, ומחמת כן קשה עליו האכילה ואף בכזית, לא חייב בסעודות שבת כלל ואף קרוב לאיסור אם יאכל.

ב. אדם שמחמת חליו או משום כל אונס אחר לא אכל סעודת שבת בלילה האם יש לו תשלומין למחר?

תשובה: כתב הרמ"א סימן רצ"א ס"ב: ומי שלא אכל בליל שבת יאכל שלוש סעודות ביום השבת. ובמשנה ברורה סק"ה: וגם כן צריך לקדש בשחרית

מחלוקת אם דין לחם משנה בשבת מדאורייתא או מדרבנן.

ו. דינים הנוספים השייכים לסעודות שבת:

א. שולחן ערוך סימן ר"נ ס"ב: ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.

ב. משנה ברורה סימן רמ"ב סק"ב: טוב ליזהר שלא יפחות משני תבשילין.

ג. משנה ברורה שם: גם טוב שיאכל בכל סעודה משלוש סעודות דגים, אם לא שאין נאותין לו לפי טבעו או ששונאן.

ד. רמ"א סימן רס"ב ס"א: יהיה שלחנו ערוך כל יום השבת וכן המנהג ואין לשנות.

ה. משנ"ב סימן רע"א סק"ט: כשיש לו מעט מיני מגדים, טוב יותר שיניחם לצורך סעודת היום (דכבוד יום קודם לכבוד לילה). ובספרים של שלמה קורא תיגר על שאין נזהרים בזה, ואדרבה מוסיפים בליל שבת, עכ"ל. ומה שאין נזהרים בזה בימינו, כתב הגרנ"ק שהמאכל שאוכלים בסעודת היום הנקרא חמין, ודאי שחשוב יותר משאר התבשילין שאוכלים בסעודת הלילה. עוד י"ל שאותם האוכלים בסעודת הלילה עופות בלבד, מקיימים דין כבוד יום קודם במה שאוכלים בחמין בשר בקר (הרב ישראל והב שליט"א).

וברכת המוציא, וברכת המזון. אבל אם אין לו עוגה בשיעור זה יסמוך על אותם הפוסקים הסוברים שיוצאים באכילת כזית פת הבאה בכיסנין (ולא יטול ידים). ואם לא אכל לא לחם ולא עוגה, אף שהרבה באכילת מיני מעדנים ותבשילים שונים אינו יוצא כלל ידי חובת סעודות שבת ויו"ט (וישלים למחר כדברי הרמ"א הנ"ל).

ד. למי שיש לחם בצמצום מהו שיעור חיוב אכילת סעודות שבת?

תשובה: כתב השולחן ערוך ריש סימן רצ"א: ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה בכביצה. ובמשנה ברורה ס"ק ב: לאו דווקא, אלא מעט יותר מכביצה, דכביצה מקרי עדין אכילת עראי, כמו שכתוב סימן רל"ב, ולא חשיב סעודה. ויש אומרים שאף בכזית יוצא ידי סעודה, ונכון להחמיר לכתחילה אם אפשר לו.

ה. האם חייב אדם בלחם משנה בכל הסעודות?
תשובה: פסק השולחן ערוך ריש סימן רע"ד שבוצע אדם על שתי כיכרות שלמות, ובסימן רצ"א ס"ד הוסיף השולחן ערוך שאף בסעודה שלישית צריך לבצוע על שתי כיכרות. וכן הרמ"א בסוף דבריו החמיר כן, וכן פסק שם במשנה ברורה בס"ק כ"א. ועיין בשער הציון סימן רע"א אות י"א שהביא

השיעורים שיימסרו השבוע בהלכות שבת מפי רבני הכולל:

אלעד - ראש הכולל הרב אלדד בוטרמן שליט"א יום ג' בשעה 21:00 בבית הכנסת דרך החיים רחוב רבי מאיר 7

רחובות - הרב לייב לויטן-יום ב' שעה 21:00 בבית הכנסת פא"י רחוב עזרא 35

פתח תקווה מרכז העיר - הרב אביעד באבאי- יום ד' בשעה 21:00 בבית המדרש חברון רחוב טרומפלדור 62

פתח תקווה שכונת גני הדר - יום ב' הרב אהרון דואר במתנ"ס הדרים רחוב קהילות יעקב 8

פתח תקווה שכונת עמישב - יום ג' הרב פסח זק בשעה 21:00 בית הכנסת איילת השחר רחוב שבט אשר 13

בני ברק שיכון ג' - הרב אהרון דואר - יום ג' בשעה 20:30 בבית הכנסת המרכזי רחוב חזון איש 74

בני ברק קרית הרצוג - יום ד' הרב אהרון דואר בשעה 21:00 בבית הכנסת היכל שמואל רחוב נויפלד 10

כל המעונין שיתקיים שיעור הלכה באזור מגוריו מפי אחד מרבני הכולל יש ליצור עמנו קשר במייל

לעשות רצון הבורא

נאמר בפרשתנו " ויאמר אם יבוא עשיו אל המחנה האחת והכהו והיה המחנה הנשאר לפליטה"

ומביא רש"י על המקום את דברי חז"ל "התקין עצמו לשלשה דברים, לדורון לתפילה ולמלחמה" ויש להתבונן ולשים לב ששלושת הדברים שיעקב התקין עצמו הם ממש הפוכים זה מזה, שהדורון הוא ענין של שלום לקרב הלבבות זה לזה, ומלחמה הוא ההיפך להילחם ולהיפרד זה מזה, ותפילה זה ג"כ ההפך משניהם שבה פעולה והשתדלות מצד האדם ובתפילה אין שום השתדלות מצד האדם אלא אמונה ובטחון בקב"ה

ויעקב אבינו הכין את עצמו בו זמנית לשלושת הדברים האלו שהם הפוכים זה מזה לומד מכאן הרב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שצדיקים ליבם ברשותם והם שולטים על הרגשות שלהם ויודעים לכלכל את צעדיהם, ולכן יעקב הצליח לשלוט

ברגשותיו ולהתכונן לדברים שהם ממש הפוכים. ועומק הענין נראה, שאין מושג של 'דברים הפוכים' אצל אדם גדול, אלא יש לו רק רצון אחד והוא לעשות מה שרוצה הבורא עולם בכל רגע ורגע, ופעמים מבין האדם שרוצה הבורא ממנו כמה דברים הפוכים – אך בעצם דבר אחד הם- לעשות רצון הבורא. והוא הענין אצל יעקב, שהתקין עצמו לכל הדברים שהבין שהבורא רוצה שיעשה..

ויסוד זה רואים גם אצל אברהם אבינו בניסיון העקידה שהיה בדבר שהוא היפוך טבעו שאברהם הוא מדת החסד והניסיון הוא האם לבו ברשותו והוא יצליח לעקוד את בנו שזה דבר אכזרי, אלא היות והוא רצון הבורא כן יש לעשות. וכן מצאנו אצל יעקב שאע"פ שיעקב הוא מדת האמת הוא התנהג ללבן בערמה כשהיה צריך כמבואר ברש"י פרק כ"ט פסוק י"ב והכל ענין אחד הוא

שמיעת לשון הרע

על כך. אלא שיש לשקול היטב היטב בפלס האם יודע להוכיח נכון, ועליו להתיישב בדבר ללמוד איך לעשות את זה בצורה נכונה.

ואם משער שדברי תוכחתו לא יועילו מאומה, **ב.** אם אפשר לו לעזוב אותם – חייב לעשות כן. ואם נשאר שם ויכול לאטום את אוזניו – להניח **ג.** את אצבעו באוזניו מצווה רבה הוא עושה בזה. אך אם לא יכול לעזוב את החבורה הזו, ומשער **ד.** בעצמו שהעצה לאטום את אוזניו קשה לו מאד, מפני שילעגו עליו, ומחמת כן משער שאינו מסוגל לעשות כך, יזכיר לעצמו כמה עוון לשון הרע חמור הוא, ויזכור שהוא נמצא במלחמה של ממש מול היצר הרע שרוצה להרוג אותו, וצריך בזה עוד כמה פרטים: **א.** שיחליט עם עצמו בהחלטה גמורה שלא להאמין לדברי בגנות שמספרים שם. **ב.** שלא יהיה לו נח בשמיעת הסיפורים הללו. **ג.** שישב שם בפנים קפואות שלא יראה חס ושלום מתנועותיו שמסכים לדבריהם הרעים, ואם יכול להראות להם פנים זועמות – שיבינו ממנו שאינו מסכים לדבריהם ההבלים, בוודאי טוב יותר.

ר' דוד קרא בעלון 'מחשבה למעשה' שיש איסור דאורייתא להקשיב ללשון הרע, אפילו אם אין בכוונתו לקבל את דברי הגנאי – ואפילו שבאמת לא קיבל את הלשון הרע, עובר על איסור דאורייתא.

ר' דוד ניגש לרב ושאלתו בפיו: האם באמת נכון, שבכל פעם שהיוצא לו לשבת בין חברים ואחד מתחיל לדבר לשון הרע – אסור לו לשהות במחיצתם, האם באמת הוא מחויב לעזוב אותם, וא"כ לא שבקת חיים לכל בריה.

תשובת הרב: כל האיסור לשמוע לשון הרע אפילו אם לא מקבל אותם, נאמר דווקא במקום שהולך לשבת בקרב חבורה שמדברים לשון הרע. אבל במקום שכבר יושב בקרב חבורה, ואחד מהאנשים מתחיל לדבר לשון הרע, אינו מחויב לעזוב אותם וללכת.

ואיך עליו להתנהג כשהוא נקלע למצב כזה שיושב בין חברין ומישהו מתחיל לדבר דברי גנאי:

א. אם משער שדברי תוכחתו יכולים להועיל, דהיינו שאם יעיר להם בצורה נכונה יפסיקו מדבריהם הרעים, אזי מחויב לעשות כן, ואם לא מוחה בהם יענש